ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з фізичного виховання і спорту, професора Альошиної Алли Іванівни на дисертаційну роботу Гулюк Надії Олегівни на тему «Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку», яка подана до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Адаптивне фізичне виховання, завдяки індивідуалізованому, різноманітному та структурованому підходу, є ефективною немедикаментозною стратегією підтримки та всебічного зміцнення здоров'я дітей. Науковці підкреслюють, що адаптивне фізичне виховання має значущий вплив не лише на руховий розвиток, а й на мотивацію та психологічне благополуччя дітей з труднощами розвитку. Водночас реалії сьогодення такі, що АФВ потребує інновацій для дітей з особливими потребами.

Варто зазначити, що у теперішній час особливої гостроти набуває проблема затримки мовленнєвого розвитку дітей. Питання мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є важливим науковим та педагогічним складником сучасних досліджень, що відображено у значній кількості наукових праць. Зокрема, науковці стверджують, що діти, які не здобували дошкільну освіту, а виховувалися в сім'ї, чи в обмеженому соціальному оточенні, на початку шкільного життя відчувають істотні труднощі соціальної адаптації, оскільки саме розвиток мовлення впливає на комунікацію дітей та успішність їх соціальної адаптації.

Запровадження оздоровчого напряму в АФВ дошкільнят потребує високого рівня професійної підготовки педагогів. Як свідчать дослідження науковців, проблема полягає не лише в організації процесу фізичного виховання дітей із порушенням мовлення через відсутність відповідних програм для такого специфічного контингенту, але й у необхідності розробки критеріїв оцінки їхньої рухової функції.

Зв'язок роботи з науковими планами та темами. Дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр., згідно з темою кафедри теорії і методики фізичного виховання 3.3 «Удосконалення системи педагогічного контролю фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0121U108938).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях. Аналіз дисертаційної роботи засвідчує, що дисертант застосував оригінальний принцип структуризації матеріалу, який дозволив охопити всі сторони проведених досліджень, результати яких логічно викладені 269 сторінках тексту, містить 33 таблиці та 49 рисунків. У роботі використано 239 літературних джерел, з яких 77 – іноземні.

Результати дисертаційної роботи мають об'єктивний характер, спираються на достатню кількість дослідницького матеріалу, отриманого завдяки використанню комплексу інформативних методів, що відповідають поставленій меті та завданням дисертації. Отримані показники обчислені з використанням методів математичної статистики. Позитивної оцінки заслуговує оформлення результатів дослідження, варто відзначити логіку викладу та послідовність виконання наукового пошуку. Висновки випливають зі змісту дисертаційної роботи, їх об'єктивність і новизна не викликають сумніву.

Наукова новизна одержаних дисертантом результатів відповідає заявленому рівню роботи, викладена доступно і обґрунтовано:

- вперше обґрунтовано та реалізовано комплексну програму адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовлення, що інтегрує розвиток фізичних якостей, мовленнєвих компетентностей, когнітивних та аналітико-синтетичних здібностей. Програма забезпечує комплексну корекцію психофізичного розвитку дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та створює умови для їхньої фізичної, психоемоційної та соціальної адаптації;

•вперше проведено системне дослідження фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку із ЗМР, яке охопило антропометричні показники, індекси тілобудови (ІМТ, Пін'є, Ерісмана, Рорера) та Z-оцінки за стандартами ВООЗ. Встановлено загальну тенденцію до дисгармонійності розвитку, що обґрунтовує необхідність індивідуалізованого підходу в програмі адаптивного фізичного виховання;

•вперше розроблено комплексну діагностику мовленнєвої, рухової та когнітивної сфер, що дозволило виявити взаємозв'язок між розвитком мовлення та аналітико-синтетичних операцій ($p < 0,05$), підтверджуючи необхідність інтегрованого підходу до корекційної роботи з дошкільниками із затримкою мовленнєвого розвитку;

•вперше побудовано регресійні моделі для прогнозування мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, які виявили статистично значущий вплив фізичних та когнітивних показників. Це дозволяє прогнозувати ефективність корекційної роботи та оптимізувати індивідуальний підхід до дітей 5–6 років із ЗМР;

•підтверджено дані науковців щодо показників фізичного розвитку, про низький рівень показників фізичного стану більшості дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку;

•підтверджено положення про те, що підвищення рухової активності сприяє підвищенню здоров'я дітей старшого дошкільного віку; про роль позитивної мотивації у формуванні звички регулярно займатися фізичними вправами;

•доповнено інформацію щодо необхідності та доцільності підвищення спеціальних знань педагогічного працівника для роботи з дітьми старшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку, організації консультативно-просвітницької роботи серед батьків, підвищення їхньої компетентності у питаннях здоров'язбереження;

•уточнено дані про показники морфо-функціонального стану, фізичної працездатності та підготовленості, нервово-психічної стійкості, вольових якостей, рівень фізичного здоров'я дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку;

•науково доповнено існуючі підходи до адаптивного фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку шляхом включення міждисциплінарної взаємодії фахівців (вихователів, інструкторів з фізичної культури, музичних керівників, практичного психолога, вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда,), ігрових, сенсомоторних та мовленнєвих вправ, а також поступового ускладнення завдань, що забезпечує одночасний розвиток фізичних, психомоторних та мовленнєвих компетентностей цих дітей.

Практична значущість роботи полягає у розробці та впроваджені організаційно-педагогічних умов реалізації авторської програми адаптивного фізичного виховання, що підтвердило ефективність застосування інтегрального підходу у використанні засобів фізичного виховання для дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку. Доведено сприяння формуванню мовленнєвої компетентності дітей з урахуванням індивідуальних особливостей.

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції були впровадженні до навчально-методичних матеріалів навчальних дисциплін «Фізичне виховання в системі освіти та виробничій сфері в різні вікові періоди», «Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям» освітнього процесу здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України, а також у практичну діяльність закладів дошкільної освіти, про що свідчать відповідні акти впровадження.

Основні положення, висновки та результати дослідження впроваджено: в освітній процес підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України в освітні компоненти «Фізичне виховання в системі освіти та виробничій сфері в різні вікові періоди» та «Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям»; в освітньо-виховний процес закладів дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 779, № 270, № 652 Дарницького району м. Києва для вдосконалення процесу адаптивного фізичного виховання для дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та в роботу закладу

дошкільної освіти (ясла-садок) № 805 Дарницького району м. Києва**,** що підтверджено актами впровадження.

Наукові результати дисертації висвітлені в 11 наукових публікаціях: 8 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 3 публікації апробаційного характеру Аналіз змісту цих публікацій, їх порівняння з даними вивчених літературних джерел, підтверджують новизну отриманих автором результатів і сформульованих положень, що виносяться на захист. Також вони засвідчують повне відображення результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Оцінка змісту та основних положень дослідження Гулюк Н.О., проведена шляхом детального ознайомлення та критичного аналізу текстової частини дисертації, дає підставу стверджувати, що здобувачем розв'язано актуальне наукове завдання.

Дисертаційна робота складається з анотацій державною та іноземною мовами, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях; подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, представлено його етапи та наведено дані про кількість публікацій автора за темою дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку в закладах дошкільної освіти»** представлено аналіз науково-методичної літератури та практичного досвіду за проблематикою дослідження. Проаналізовано мету, завдання та спрямованість адаптивного фізичного виховання в закладі дошкільної освіти. Розкрито особливості психомоторного та когнітивного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням мовлення. Вивчено сучасні підходи до організації процесу

фізичного виховання дітей з порушенням мовленнєвого розвитку в умовах закладу дошкільної освіти.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** обґрунтовано систему методів дослідження, що відповідають об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; описано організацію дослідження і контингент обстежуваних дітей. Для досягнення поставленої мети та поступового вирішення завдань дослідження було застосовано групу методів: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури; метод викопіювання медичних карт; антропометричні методи; психодіагностичні методи, соціологічні методи (опитування); метод експертної оцінки; моделювання й прогнозування та педагогічні методи дослідження (спостереження, тестування, експеримент). Статистична обробка вихідних даних здійснювалась за допомогою комп'ютерних програм MS Excel та Statistica 10.0 (USA, Stat Soft).

Дослідження проведено у закладах дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 652 м. Києва, № 779 м. Києва, № 270 Дарницького району м. Києва. В експерименті прийняло участь 60 дітей старшого дошкільного віку, з них n = 14 дівчат та n = 46 хлопців.

Дослідження проведені з дотриманням вимог Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження» на основі чітко спланованих і визначених етапів.

У третьому розділі **«Характеристика стану фізичної, мовленнєвої та рухової сфери дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення»** визначено фізичний розвиток дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку. Авторкою виявлено, що нормальна маса тіла і співвідношення маси до довжини тіла у дітей 5–6 років із затримкою мовлення спостерігається у 70,0 % дітей. Водночас лише 45,0 % з них демонструють довжину тіла, яка відповідає нормам, встановленим ВООЗ. Більш, як половина обстежених дітей характеризуються нормальним рівнем розвитку грудної клітки. Серед них переважають діти з астенічною тілобудовою.

Здійснено діагностику стану мовленнєвої та рухової сфери дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовлення. Виявлено, що рівень розвитку аналітико-синтетичних операцій та мовленнєвої сфери прямо статистично значуще ($p < 0,05$) корелює з розвитком таких рухових здібностей як бистрота «частота рухів кисті рук», «швидкість стрибків на місці», швидкісно-силові тести «стрибок у довжину з місця», координаційні «стрибки та точність» і гнучкість.

Встановлено позитивний взаємозв'язок між розвитком слухової вербальної пам'яті, гнучкістю та психомоторними здібностями дітей. Це свідчить про те, що розвиток вказаних здібностей може сприяти покращенню когнітивних функцій. Водночас, фізичний розвиток сам по собі на рівень слухової вербальної пам'яті не впливає.

Доведено, що розвиток психомоторних здібностей за допомогою фізичних вправ має позитивний вплив на слухову вербальну пам'ять дітей 5 та 6 років із затримкою мовлення, що вказує на невикористаний потенціал засобів фізичного виховання для корекції мовлення.

Проаналізовано особливості основних властивостей нервової системи досліджуваного контингенту. Результати дослідження підтверджують важливу роль нервових процесів у загальному розвитку дітей 5–6 років із затримкою розвитку мовлення. Сила, урівноваженість та рухливість нервових процесів взаємопов'язані між собою та впливають на різні аспекти розвитку, від рухових здібностей до когнітивних. Результати дослідження свідчать про те, що у дітей із затримкою мовлення існують певні особливості функціонування нервової системи.

Отримані дані стали підґрунтям для розробки структури та змісту комплексної програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку.

У четвертому розділі «**Ефективність програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та організаційно-методичні умови її впровадження**» авторкою розроблено організаційно-методичні умови впровадження адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку,

які досить чітко представлені у вигляді моделі. Складовими запропонованої моделі є: мета, принципи, блоки (логоритмічний, сенсомоторний, соціально-комунікативний, соматоторний) та критерії ефективності.

Ефективність реалізації моделі оцінюється за системою інтегральних критеріїв, що включають показники фізичного розвитку, рівень рухової активності, фізичної підготовленості, властивості нервової системи, стан когнітивних функцій і мовленнєвого розвитку

Авторкою представлена структура та зміст комплексної програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку. Програма має реалізовуватись як цілісний корекційно-розвивальний комплекс протягом не менше одного навчального року, що забезпечує кумулятивний ефект і дає змогу сформувати стійкі позитивні зміни у фізичному, мовленнєвому та когнітивному розвитку дітей.

Методично обґрунтованим є побудова занять таким чином, щоб вправи на спритність і швидкісних здібностей виступали не лише засобом фізичного розвитку, а й контекстом для мовленнєвих завдань (супровід рухів словами, виконання інструкцій, коментування дій).

Представлена авторкою динаміка показників фізичного розвитку дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку під впливом авторської комплексної програми адаптивного фізичного виховання засвідчує ефективність запропонованої програми. Так установлено статистично значуще покращення основних показників фізичної підготовленості за всіма тестовими вправами. Найбільші позитивні зрушення зафіксовано у розвитку координаційних здібностей, гнучкості, швидкості та точності рухів. Водночас упродовж експерименту істотно скоротилася частка дітей з низьким рівнем розвитку спритності та значно зросла частка дітей з високим рівнем розвитку гнучкості.

Побудована модель узагальненої лінійної регресії (GLM) підтвердила статистично значущий позитивний вплив програми на розвиток мовленнєвої сфери та дозволила встановити, що найбільш вагомими предикторами мовленнєвого розвитку є спритність і швидкісні здібності.

Аналіз динаміки показників нервової системи досліджуваного контингенту по завершенню реалізації програми засвідчив статистично значуще покращення властивостей нервової системи, насамперед урівноваженості нервових процесів, що узгоджується із загальною позитивною динамікою психофізіологічного стану дітей.

Отже, результати педагогічного експерименту засвідчили, що запропонована програма забезпечила одночасне вдосконалення мовленнєвого розвитку, аналітико-синтетичних операцій та фізичної підготовленості дітей 5–6 років із затримкою мовлення.

У п'ятому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** автором на основі власних результатів і даних літератури підводяться підсумки роботи, розгорнута дискусія. На підставі ретельно виконаного огляду літератури дано пояснення змін аналізованих параметрів, логічно науково обґрунтовано індивідуальне бачення тих суперечливих питань, які стосуються досліджуваної проблеми. Охарактеризовано повноту вирішення завдань дослідження. У ході виконання дисертаційної роботи отримано три групи результатів: такі, що підтверджують і доповнюють наявні досі розробки, а також абсолютно нові дані у аспекті наукової проблеми, що вивчалася.

Висновки автора відповідають завданням дослідження, є обґрунтованими та достовірними, відображають новизну і практичне значення роботи. Дисертація справляє позитивне враження, вирізняється глибоким опрацюванням теми, самостійністю автора та практичною цінністю отриманих результатів.

Основні положення дисертаційної роботи оприлюднені у матеріалах конференцій та доповідях: на Міжнародній онлайн-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Розвиток фізичної культури та спорту: новітні виклики, проблеми та перспективи» (Миколаїв, 2022 р.); XXII Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я» (Харків, 2022 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти» (Харків, 2023 р.); XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський

рух» (Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири розвитку науки, освіти і суспільства» (Кременчук, 2023 р.); ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фізична культура і спорт: традиції, досвіду, інновації» (Запоріжжя, 2024 р.); XVII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2024 р.); VIII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2024 р.); ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання різних груп населення» пам'яті професора Т. Ю. Кручевич (Київ, 2025 р.); XVIII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Дніпро, 2025 р.); IX міжнародній конференції "Сталий розвиток і спадщина в спорті: проблеми та перспективи"(Київ, 2025 р.); ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання різних груп населення» пам'яті професора Т. Ю. Круцевич (Київ, 2026 р.); науково-практичних конференціях та круглих столах кафедри теорії і методики фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України (2022-2025).

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У тексті дисертації та наукових публікаціях **Гулюк Н.О.** відсутні порушення академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні питання щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи результати проведеного дослідження в цілому, варто відзначити певні дискусійні питання, які виникли під час ознайомлення із роботою, а саме:

1. У першому розділі роботи «Теоретичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку в закладах дошкільної освіти» ви здійснили аналіз літературних джерел з метою визначення проблемного поля дослідження. Водночас хотілося б почути уточнення аспіранта стосовно програми за якою здійснюється фізичне виховання дітей дошкільного віку з означеною нозологією.

2. У підрозділі 1.3. першого розділу ви здійснюєте досить ґрунтовний аналіз існуючих технологій та сучасних підходів до організації процесу фізичного виховання дітей з порушенням мовленнєвого розвитку. Як на вашу думку, які із аналізованих вами технологій є найбільш ефективними і доступними в умовах дошкільного заходу?

3. У другому розділі «Методи та організація дослідження» для оцінки рівня розвитку зв'язного мовлення дітей була використана методика К. Крутій «Навчання дітей розповіданню за схемами», яку ви модифікували. Уточніть, будь ласка, в чому полягала суть вашої модифікації і чи виправдала вона себе?

4. Потребує уточнення тривалість четвертого етапу дослідження, зокрема «на четвертому етапі (вересень 2025 р. – травень 2026 р.)».

5. У четвертому розділі, підрозділі 4.2, ви описуєте структуру та зміст комплексної програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку. На нашу думку, було б доцільно представити блок-схему розробленої вами програми, що значно спростило б її сприйняття в цілому.

6. У таблицях 4.1.-4.5. представлено комплекси фізичних вправ та рухливих ігор, які відображають зміст вашої програми. Водночас хотілося б почути уточнення, щодо послідовності та тривалості їх застосування протягом заняття.

7. Як ваша програма узгоджується з існуючою програмою для дітей дошкільного віку з означеною нозологією?

Проте, висловлені нами зауваження і дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Гулюк Надії Олегівни і не знижують наукову і практичну значимість отриманих результатів.

Висновок. Дисертаційна робота Гулюк Надії Олегівни на тему «Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку», яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт, є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, має вагоме

теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Гулюк Н.О. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент

доктор наук з фізичного виховання
і спорту, професор, завідувач кафедри
теорії спорту та фізичної культури
Волинського національного
університету імені Лесі Українки Алла АЛЬОШИНА